

Poznań dnia 23 marca 2019 roku

dr hab. Maciej Ławrynowicz prof. nadzw. UEP
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Pracy i Polityki Społecznej

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Kingi Kowalczyk pt. *"Rola recenzji w zarządzaniu środkami na badania naukowe"* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Wieczorkowskiej-Wierzbińskiej i dr Grzegorza Króla (Warszawa 2019, ss.164)

Od wielu lat toczy się dyskusja na temat zarządzania środkami finansowymi na naukę. Poza wieloma aspektami poruszonymi w debatach, takimi jak udział środków na badania naukowe w PKB, funkcjonowanie instytucji centralnych (NCN, NCBIR, NAWA), zarządzanie instytucjami naukowymi, ważna jest kwestia indywidualnych decyzji samych naukowców w zmieniającym się otoczeniu. I właśnie owa indywidualna perspektywa zawężona do jakże ważnej aktywności recenzowania i, szerzej, oceny jakości wywodów naukowych jest przedmiotem analiz empirycznych Autorki.

Pragnę zaznaczyć, że recenzowanie pracy o recenzjach skłoniło mnie do refleksji nad własną rolą w świecie nauki i wzbudziło zainteresowanie co Autorka ma ciekawego do powiedzenia o świecie, który sama również sama tworzy. Jest to o tyle ciekawe, że sama konstrukcja pracy, która – jak przyznaje sama autorka – ma ułatwić czytanie, wyłamuje się z funkcjonujących wzorców. Co mnie osobiście cieszy, praca ma w dominującej części charakter empiryczny. Wierzę, mówiąc językiem badacza jakościowego, że bez pójścia w teren trudno jest mówić o postępie i o odkryciach. Poza kryteriami nałożonymi przez obowiązującą ustawę, w procesie oceny będę kierował się również umiejętnością zainteresowania czytelnika ważkimi problemami.

Jak pisze sama Autorka na s. 18 celem rozprawy jest "wskazanie niektórych ograniczeń procesu recenzowania naukowego (*peer-review*) artykułów naukowych i projektów grantowych."

Celowi towarzyszy teza wynikająca z badań empirycznych "efektywność i obiektywność procesu recenzowania może zostać podniesiona dzięki analizom pracy ekspertów."

Zastanawia mnie w jakim stopniu wnioski z badań (badania i eksperymenty) mają się do dwóch podstawowych w tej tezie pojęć - efektywności i obiektywizmu? Nie do końca znajduję odpowiedzi na te kwestie treści rozprawy.

Część empiryczna poświęcona jest testowaniu propozycji ukierunkowanych tak by "zmniejszyć zniekształcenia towarzyszące pracy recenzentów podczas dokonywania ocen." Warto więc podkreślić utylitarny charakter pracy, który polega na zaprojektowaniu eksperymentów tak, by wnioski były instrukcyjne dla praktyki. Autorka szczególną rolę przypisuje jednemu czynnikowi kontekstowemu współczesnej pracy akademików, którym jest przeciążenie informacyjne (*overflow*).

Sformułowanemu celowi oraz tezom przyporządkowano 9 hipotez badawczych, których weryfikacja była podzielona na 4 zadania badawcze. Przyznam, że konstrukcja wyraźnie wydzielonych części badawczych znajduje moje uznanie. Przyporządkowanie im konkretnych problemów badawczych i hipotez zwiększa przejrzystość rozprawy.

Praca składa się z wprowadzenia, części teoretycznej, części empirycznej, dyskusji wyników, wniosków, ograniczeń i kierunków badań, rekomendacji dla procesu recenzowania, części uzupełniającej oraz bibliografii i spisów.

Porównując cel, hipotez, tezę, zadania badawcze z tytułem rozprawy "Rola recenzji w zarządzaniu środkami na badania naukowe" stwierdzam, że tytuł jest nieprawidłowy. Tytuł pracy obejmuje trzy główne konstrukty. Po pierwsze, recenzję i jej rolę, po drugie zarządzanie środkami (mniemam, że finansowymi), po trzecie – środowisko badań naukowych. Doszukując się tych trzech elementów w celu, hipotezach i treści pracy rozumiem, że w ujęciu Autorki recenzowanie definiowane jest jako proces oceny pracy naukowej innego akademika. Zauważalny w rozważaniach jest wątek badań naukowych, również w połączeniu z recenzowaniem, natomiast zdawkowo potraktowane jest literaturowo i empiryczne połączenie recenzji z zarządzaniem środkami oraz samo zarządzanie środkami. Wydaje się, że pominięcie w tytule zarządzania środkami i ogniskowanie uwagi na recenzowaniu w procesie badań naukowych byłoby wystraszającym kierunkiem modyfikacji.

Teoretyczna część pracy poświęcona jest krytyce procesu powstawania i organizacji recenzji naukowych, następnie Autorka prezentuje psychologiczny model procesu recenzji, błędy poznawcze

towarzyszące procesowi recenzji oraz problem *overflow*. Na końcu w sposób zwięzły i przejrzysty wyjaśnia plan badań obejmujący 4 zadania oraz sformułowane hipotezy.

Rozprawa w swoim kształcie i zakresie merytorycznym spełnia wymogi samodzielnej pracy naukowej.

Treść rozprawy

W części empirycznej pierwsze zadanie badawcze poświęcone jest analizie efektu kolejności na zbiorze 637 abstraktów. W wyniku badań hipoteza 1a badań została potwierdzona. Kolejnym krokiem było weryfikowanie hipotez 1c i 1d. Na tej podstawie można Autorka sformułowała wniosek, że słabe prace zyskują, gdy oceniane są na początku, a dobre tracą. Wiąże się to z unikaniem skrajnych ocen na początku oceniania serii w wyniku unikania skrajnych ocena na początku oceniania. Ostatnim elementem było testowanie efektu wprowadzenia przerw, które miały wyeliminować efekt kolejności. Istnienie tego efektu nie zostało potwierdzone zgodnie z treścią hipotezy 1e.

Drugie zadanie badawcze poświęcone było efektowi Halo, ocenianiu wymiarów/kryteriów częściowych i obiektów/prac naukowych, czyli stosowaniu ocen częściowych celem eliminacji tegoż efektu. Przeprowadzone badanie eksperymentalne potwierdziło hipotezę H2 mówiącą, że ocenianie wymiarowe w odróżnieniu od oceniania obiektowego zmniejsza siłę efektu Halo.

Trzecie zadanie badawcze dotyczyło przeciążenia poznawczego, a projekt zakładał badanie eksperymentalne i sprawdzenie konsekwencji stosowania dwóch odmiennych standardów cytowani – w środku tekstu i na dole strony. Dwie zaproponowane przez autorkę hipotezy zostały potwierdzone a mianowicie, że (H3a) przypisy środkowe powodują większe rozproszenie uwagi recenzentów niż przypisy dolne oraz że (H3b) na ocenę projektu wpływa stan psychoenergetyczny recenzenta: podwyższa ją silniejsza motywacja, obniża stopień zmęczenia i stopień rozproszenia.

Czwarte zadanie badawcze to badanie jakościowe i analiza 35 wywiadów z doświadczonymi recenzentami prac naukowych. Zgromadzona bogaty materiał empiryczny poddany został analizie. Autorka odniosła wyniki eksperymentów i zestawiała je krytycznie z treściami wypowiedzi rezydentów.

Bogata część uzupełniająca rozprawy pozwala prześledzić składy grup badawczych, przyjęte i wykorzystane narzędzia, dokładne wyniki badań, prezentowane na wykresach i zestawieniach tabelarycznych, słowem autorka wykonała rzetelną pracę popisując się dojrzałym warsztatem.

Zestawienie bibliograficzne składa się z 116 pozycji, w większości anglojęzycznych, dotyczących ściśle problematyki pracy. W prezentacji wyników wykorzystano rysunki, wykresy i tabele w łącznej liczbie 85. Wybrana w pracy literatura jest adekwatna do tematu i poprawnie wykorzystana. Autorka umiejętnie

wykorzystuje krajowe i obcojęzyczne opracowania do identyfikacji luk w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie zarządzanie, ale także w innych dziedzinach, np. w psychologii.

Dodatkowym elementem, który chciałbym ująć w recenzji jest jej konstrukcja, która wymagała od recenzenta dodatkowego wysiłku poznawczego, wielokrotnego przemieszczania się między częścią główną pracy a częścią uzupełniającą. Jednoznacznie pozytywnie oceniam sposób prezentowania literatury a więc przypisy dolne, które w moim przypadku prowadziły do mniejszego rozproszenia, które to z kolei rosło, gdy musiałem "skakać" między częścią główną a częścią uzupełniającą.

Uwagi szczegółowe

Jednoznacznie pozytywnie oceniam część empiryczną pracy z poprawnym jej podziałem na cztery zadania badawcze wynikające z wcześniej zidentyfikowanych problemów. Pomijam w tym miejscu kwestię listy problemów, ich znaczenia i uzasadnienia doboru właśnie tych a nie innych przez autorkę, gdyż jest to kwestia, którą chciałbym poruszyć w trakcie publicznej obrony.

Zastanawia mnie na ile kwestia dokonywania oceny, a mianowicie efekt kolejności, jak i efekt Halo jest nowy na gruncie psychologii w tym psychologii zarządzania oraz na ile ważna jest specyfika i kontekst obszaru badań naukowych. Znacznie nowszym obszarem badań jest przeciążenie informacyjne, które jednoznacznie odczytuję jako wartość dodaną pracy.

Bardzo zadowolili mnie lektura rzetelnie prezentowanego planu i procesu badawczego (doboru grup, metod, narzędzi oraz wyników). Autorka jest świadoma ograniczeń przeprowadzonych badań, ale też ma dobre empiryczne dowody na proponowane modyfikacje.

Za pozytyw pracy uznaję rozważania łączące w jednym badaniu 3 problemy, oceniania serii, efektu halo i przeciążenia informacyjnego. Najwyżej cenię ustalenie mające jednoznacznie utylitarny charakter i mogące mieć potencjalny wpływ na modyfikację procesu recenzowania w świecie nauki. Mam tu na myśli eksperyment włączający przerwy do procesu oceniania, dyskusję nad metodami kalibrowania i doboru recenzentów („radzenia sobie z surowymi i pobłażliwymi” oraz ujęcia motywacji, przeciążenia pracą oraz ocenienia obiektowego i wymiarowego).

Wykorzystane metody ilościowe (analiza wariancji, analiza czynnikowa oraz modele regresji) wykorzystane są w sposób prawidłowy, ich interpretacja nie budzi zastrzeżeń - widać tu biegłość Autorki.

Za swego rodzaju mankamenty pracy uznaję następujące kwestie.

Niepełny zbiór czynników kontekstowych wpływających na pracę recenzenta i wybór spośród nich wyłącznie czynnika *overflow* - nie podważam jego znaczenia jedynie zastawiam się nad jego wagą w zestawieniu z innymi. To samo dotyczy celu, czyli "wskazaniu niektórych ograniczeń procesu recenzowania naukowego" – czyżby model procesu oceniania zaprezentowany w pracy celowo pomijał jakieś inne ograniczenia? Jeśli tak, to jakie? Ponadto, czy listy czynników i strategii jak na s.24 to listy pełne czy istnieją inne, rozpoznane w literaturze przedmiotu a nieopisane w pracy.

Pogłębionego uzasadnienie wymagałbym w wykorzystaniu badań jakościowych, a także łączenia wyników badań jakościowych z badaniami ilościowymi, identyfikuję tu braki na poziomie metodologicznym, analitycznym i dyskusyjnym.

Tytuł pracy wykracza poza rozważania prowadzone w rozprawie. Szczególnie mam tu na myśli niedostatecznie przeanalizowane zagadnienia zarządzania środkami finansowymi na badania naukowe.

W prezentacji psychologicznego modelu oceny chętnie widziałbym głębszą pracę nad literaturą, tak by Autorka lepiej uzasadniła listę czynników wpływających na aktywację wzorca czy na strategię przetwarzania informacji a już na pewno czynników zniekształcających proces recenzowania (s. 27). Idąc dalej, czy enumeracja zniekształceń to pełna lista? A jeśli nie, na podstawie jakich kryteriów wybrano właśnie te elementy?

Za niedopatrzenie w uzasadnieniu zakresu badań uznaję traktowanie recenzji jako pracy wyłącznie indywidualnej. Wszak dobrze wiemy, że w ocenie artykułów naukowych mamy do czynienia ze swojego rodzaju procesem, w którym pierwszym ogniwem jest redaktor prowadzący, dalej dokonywane są recenzje peer-reviewed oraz potencjalne kolejne recenzje w ramach major lub minor revisions. Nie wspomnę już o praktyce konsultowania i omawiania indywidualnych recenzji w szerszym gronie. Innym problemem jest dokonywanie po ocenach indywidualnych oceny grupowej i negocjowania oceny końcowej w projektach badawczych, co wnosi do recenzowania wiele kolejnych aspektów związanych z podejmowaniem decyzji grupowych, rolą technik wywierania wpływu, władzy, itd. Rozumiem, że celem autorki były rozważania jedynie w ramach procesu peer-review, warto jednak wykazać się świadomością złożoności problemu oceniania.

Reasumując, pozytywnie oceniam poziom naukowy rozprawy zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym, a przez to zdolności i kwalifikacje doktorantki do analizowania oryginalnych problemów badawczych w zakresie nauk o zarządzaniu na poziomie doktora. Za dodatkowe pozytywne walory pracy uznaję relatywnie obszerną analizę literatury dotyczącą procesu oceny i

recenzowania badań naukowych, prawidłową sekwencję postępowania badawczego, poprawne konfrontowanie utylitarnych wyników z ustaleniami innych badań, płynność posługiwania się językiem polskim, spójność stylu, swobodne prowadzenie czytelnika przez tok własnego procesu badawczego.

Biorąc pod uwagę powyższą pozytywną ocenę recenzowanej pracy uznaję, że praca spełnia wymogi Ustawy z dnia 24 marca 2003 r. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U 2003 Nr 65, poz. 595 z późn. zm) . Niniejszym wnioskuję do Rady Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie do publicznej obrony. Praca mieści się w dziedzinie nauk ekonomicznych: w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.